

„Professoren“ og hans slægt

Et billede fra skøjernes og de gevorbnnes sidste tid.

Af John Kvist.

Alle, som har læst St. St. Blichers novelle »Kjeltringsliv« fra 1829, vil sikkert huske den besynderlige taterkvind, Linda Smælem, der bærer sin mand, Pejter Benløs på ryggen. Endnu bedre huskes vel novellens anden hovedperson, den mærkelige »Professor«, som i kæltringsballet på Ørrehede danser reel med Linka Smælem, og siden, da han fører Blicher ud af heden, indvier denne i det hemmelige vagabondsprog, rotvælsk. Takket være flere ypperlige litteraturskildringer af denne »Professor« er hans liv blevet belyst, så det står klart, at hans skæbne er en af de mest tragiske blandt skøjernes.

Den første, der har skrevet om ham, er lektor M. V. Dorph, Viborg, der i sin lille bog »De jyske Zigøjnere«, 1837, giver en interessant skildring af ham, dog uden at nævne hans navn. Den næste, der har haft ham i pennen, er Jeppe Aakjær, der i sit anerkendte værk »St. St. Blichers Livstra-

gedie« meddeler hovedtræk af hans liv og nogle enkeltheder om hans færd, samt at hans virkelige navn var *Hartvig Andreassen Lunding*. Endelig har H. P. Hansen i »Jydske Skøjere og Rakkere«, 1952, som vor største kender af dette folk og det hemmelige rakkersprog gennem sin sproglige viden givet et kort, men vægtigt bidrag til Professorens færd i udlandet.

Når nu Hartvig Andreassens navn atter drages ind i søgelyset, skyldes det ikke alene, at der er fremdraget væsentligt nyt om ham, men også, at det er lykkedes at finde noget om hans slægt, der hørte til den sidste gren af de uærliges, de udskudtes, de hjemløses, de evigt vandrendes, rakkernes, natmandsfolkets, kjeltringernes, skøjernes, glarmestrenes og kedelflikkernes lange række. Tillige kastes der glimtvis lys over de gevorbne soldaters geledder.

HJEMSTED.

Østligst i *Bække* by, hvor kommunevejen til Gjesten går fra Hærvejen i gården Nytofts have-spids, lå til århundredskiftet et lille, hvidkalket stråtækt firefags hus med en dør og to vinduer mod vest og et mod syd. Ved nordgavlen var et af græstørv opført tørvehus. I husets indre var der til venstre for den lille forstue et meget lille køkken, til højre en tofags stue og bag forstue og køkken endnu et rum. Her boede indtil år 1900 efterkommere af Lundingslægten, der formentlig har boet eller haft basis der efter 1785. Mange omstrejfare har søgt husly der. Af de tre generationer, som har beboet huset, har de to ældste, som egnens folk henregnede til taterne, om sommeren draget på togt rundt i Jylland. Den yngste generation ind-

skrænkede vandringerne til omegnen, hvor de fartede rundt som småkræmmere.

PROFESSORENS FORÆLDRE OG SØSKENDE

Professorens fader, *Andreas Nikolaj Lunding*, var ifølge sine militære papirer født i Lunding i Jylland 1738. Trods eftersøgning i kirkebøgerne for Lunding i Starup sogn, Haderslev amt og Lundum-Hansted er det ikke lykkedes at finde hans fødsel eller noget om hans slægtsforhold. Den første gang, man finder hans og hans hustrus navne, er 1776, da deres eller hendes ældste datter, Ingeborg, fødes i Rådved i Lundum-Hansted kommune nord for Horsens. I den derværende kirkebog benævnes han som »gevorbnne soldat Andreas Nikolaj fra Lunding,« og han og hans hustru *Catharine Marie*, kaldes »rejsende folk i logement i Raadved«. Lunding havde, som det ses, allerede da en dobbelt stilling, soldat og rejsende, vel glarmester, og senere betegnes han snart som det ene og snart som det andet. Hvorledes disse to billeder kunne indpasses i hinanden, står ikke klart.

I hæren tjente han ved de forhadte gevorbnne eller hvervede regimenter og var musketer ved 1. jyske regiments 7. musketererkompagni i Aarhus. Der er ikke fundet klage over ham i eller uden for tjenesten. Han har sikkert været en både hårdfør og dygtig soldat, thi han steg i graderne og opnåede at blive vicekorporal, en stilling, der under visse omstændigheder kunne føre ind i officersstanden. I tællingslisten for Bække sogn 1787 kaldes han pensioneret korporal og glarmester, der nyder pension af regeringen. Skønt det ikke ses, at han omkring nævnte år og senere har haft noget med soldatertjenesten at gøre, har han dog næppe

været pensioneret fuldt og helt; thi efter sin første kones død 1792 måtte han den 7. juni 1793 aflægge den forordnede ed til hæren for at ægte enken *Kirstine Marie Pedersdatter*, og først 10. okt. 1798 efter udløbet af hans capitulation eller tjenestetid får han sin afsked fra 1. regiments 7. kompagni efter at have tjent i hæren i 33 år. Kirkebogen i Bække bekræfter ligeledes ved hans død juledag 1808, at han har gjort tjeneste i 33 år. Hvor længe og i hvor vid udstrækning Lunding har drevet glarmesterprofessionen kan ikke bestemt fastslås. Som lige nævnt må han 1776 og måske før have gået rundt med glarkiste og familie; thi man ved, at han ellers fra ca. 1764—80 boede i *Sommersted*, derefter i *Vejen* i to år, i *Vittrup* i Lindknud sogn i to år og i *Bække* fra ca. 1785 til sin død 1808. De tre sidste steder betegnes han som glarmester.

Andreas N. Lundings hustru, der i virkeligheden hed *Ane Kathrine Pedersdatter* og ikke som først opgivet Catharine Marie, har man heller ingen slægtsoplysninger om. Hun døde i Bække 1792, 45 år gammel. Der er dog noget, som tyder på, at hun var af skøjerslægt. Hvis man tør tro hendes søn »Professoren«, havde hun en broder, »*Peder Glæser*«, vel en vandrende glarmester. Både direkte og indirekte er der tegn på, at både Lunding og hans kone hørte til skøjerslægter. Ifølge deres bestilling var de placeret i rakkernes og skøjernes sidste forgrening, nemlig glarmester- og kedelflikkergruppen. Men hvorfor er de kommen i denne kreds, og hvorfor lod de deres børn vandre samme elendige vej? Mon det ikke var, fordi de alle trådte i fædres spor. For disse helt eller halvt udstødte var der næppe anden mulighed for eksistens i de tider. Tre af Lundings børn havde tydeligt nok

skøjerblodet i årerne. De forsøgte at leve som fric, ja, som vilde fugle. Den dermed forbundne risiko førte dem da også i dyb ulykke.

Andreas N. Lunding havde følgende børn: *Peder*, født i Sommersted 1772, *Ingeborg*, født i Rådvad, Hansted-Lundum kommune 1776, *Nikolaj*, født ca. 1777, *Bodel Marie*, født i Itzehoe 1781, *Hartvig*, født i Vejen 1782, *Louise* og *Trine*, vistnok født i Lindknud ca. 1784 og *Kathrine*, født i *Bække* 1795. Sidstnævnte er af andet ægteskab. Af disse kender man ikke noget til Nikolaj, Trine og Kathrine.

Om *Louise* melder Bække kirkebog 1807: »Louise Andreassen Lunding, glarmester Andreas Lundings datter i Bække. Denne pige blev søndag den 22. febr. ihjelslagen af lynild i Bække vejrmølle, medens hun og søsteren, Bodil Marie, dør rensede korn. Denne sidste tog ingen skade, ej heller antændtes møllen; men den dræbte befandtes at være forbrændt på hele forkroppen.«

Bodil Marie var som nævnt født i Itzehoe 1781 og døde som almisselem i Bække 1867. Omkring 1811 blev hun gift med glarmester *Jens Poulsen Augustenborg*, der var ca. 10 år ældre. For en menneskealder siden fortalte ældre folk i Bække, at Glar-Bodil og hendes mand, når solen om foråret kom højere på himlen, tog på vandring, han med giarkisten, hun med det yngste barn på ryggen. Når vinterkulden drev dem hjem, boede de i hvert fald en tid i et ovnhus i Bække. Efter stedmoderens død 1827 boede de vistnok i før omtalte hus. Folk var ikke glade for Glar-Bodil, hun var en heks. Kom hun ind et sted, sørgede man for at få hende anbragt i en stol med ryggen mod skorstenen, hvorfra man så listede sig til at tage en glød og lægge

under hendes stol. Der skulle ild under hende, så var hun uskadelig.

Glar-Frederik, den ældste af Glar-Bodils sønner, skal som forældrene også have vandret med glarkisten. En anden af hendes sønner *Andreas Jensen Augustenborg*, kaldet Glar-Dres, var den sidste ejer af det formentlige slægtshus. Han var født i Bække 1819 og døde sammesteds vistnok 1900. Som nygift begyndte han med beskedne boligforhold, idet han med sin brud flyttede ind i Storehøj, æ Stuer høj, også siden kaldet Glar-Dreses høj, lidt nord for runestenen på Bække mark. I østsiden af højen havde han udgravet en stue, bygget væggene op med kampesten, ler og halm og sat dør og vindue i, og her boede han godt, indtil en skrubbtudse drev ham ud. Mange gange smed han tudsen ud, og flere gange slog han den ihjel. Tilslidst indså han, at det var bjergmanden i højen, der krævede sin ret, og så flyttede han. Ældre folk har ymtet noget om, at han skulle have siddet i tugthuset; men det har intet på sig. Han var en hæderlig og velbegavet mand, I sine yngre dage gik han med glarkisten, som ældre med kramkisten og handlede med synåle, tråd, knapper, bånd o.s.v. Fra 1860—64 var han biskolelærer i *Asbo* og *Kragelund* i Bække sogn, og den opgave klarede han vist ret godt. Sogneforstanderskabet gav ham og degnen i *Veerst* lige høje karakterer. På eet punkt kneb det ham dog. Han havde glasøje, og det ville falde ud, når han bankede drengene. Regning var han god til, og han forstod sig også på penge, hvad følgende historie viser. Nogle år før sin død var han alvorlig syg. Hans kone, som troede, han skulle dø, sad ved sengen og græd. Glar-Dres bemærkede det, slog øjnene op og sagde:

»Giv dig tilfreds, kjære kone. Der står 700 i æ bog!«

Medens de hidtil omtalte familiemedlemmer alle har haft deres faste hjemsted i hvert fald om vinteren, har dette ikke været tilfældet med *Ingeborg Andreasdatter Lunding* eller Lundom, som hun ofte kaldes i forhørs- og fangeprotokoller. Hun var en ægte skøjerkvind fra vugge til grav. Uden hus og hjem drog hun ustandseligt om, i sine yngre dage i Holsten, senere i Østjylland, de steder, hvor forældre og søskende også færdedes. Hun var hjemmehørende i Hansted-Lundum kommune, hvor hun fødtes den 28. juni 1776, men synes kun momentvis at have opholdt sig der. Som barn har hun vel fulgt forældrene til deres mange bosteder og på deres vandringer med glarkisten eller med regimentet. Rimeligvis er hun begyndt tidligt at vandre på egen hånd. Tællingslisterne fra Bække 1787 og 1801 har ikke hendes navn. Efter egen opgivelse er hun konfirmeret i Bække kirke. Måske er hun rejst hjemmefra før faderens andet giftermål. I retsforhørene siger hun, at hun aldrig har haft tjeneste eller fast opholdssted, og når hun blev spurgt, hvorfor hun ikke havde haft arbejde, havde hun svaret parat. Hun havde »et slag« (epilepsi?); men alt det hun i sit liv kom til at døje og ejheller hendes signalement tyder på, at hun var svag eller syg. Som 40-årig beskrives hun således: 60 tommer høj, blå øjne, mørkt hår, ser noget gammel ud, ellers skikkelig, før af lemmer og temmelig stærk. Man skulle synes, det ville være uudholdeligt at være løsgænger og betlerske hele sit liv, døje sult, kulde, folks foragt og eventuel sygdom. Disse frie vandrende følte dog ikke hårdheden i dette; men at sidde indespærret i et fængsel, var dem en gru og pine, en hård lidelse, og Ingeborg Lunding fik

sin rigelige part af denne lidelse. Hun begik mange forseelser og fik mange fængselsstraffe. De to første gange, hun blev straffet, var i Holsten, og dommene lød på 10 dages vand og brød og 3½ år i Glückstad fængsel. Resten af dommene faldt i Østjylland. Hun dømtes 1815 i dec. ved Bjerre-Hatting herreds politiret til fire års fængsel, 20. nov. 1830 ved Nørhald-Støvring og Galten herreders politiret til et års fængsel, 1832 ved Nørre herreds politiret til to års fængsel, 9. aug. 1837 ved Århus bys politiret tre års fængsel og 5. juni 1842 ved Frisensborg birks politiret for femte gang for betleri og løsgænger. Syv gange blev hun altså dømt og sad ialt godt femten år i fængsel, de sidste fem gange i Viborg tugthus. Grove forbrydelser synes hun ikke at have begået her i Jylland. De to gange straf i Holsten kender man ikke årsagen til.

I forhørsprotokollen finder man spredte træk om hendes liv og færd. Omkring 1800 siges hun at have fulgt med faderens regiment, hvilket hun dog selv benægter. Ca. 1801 eller 1802 fødte hun i nærheden af Sommersted en pige, som fjorten dage gammel blev bragt til Bække og døbt med navnet *Kirsten Marie Rasmusdatter*. Faderen, *Rasmus Hansen*, hørte også til de vandrende. Pigebarnet har muligvis været en tid i Bække, men senere fulgtes hun med moderen eller gik alene. Hun skal senere omtales. I sommeren 1803 vandrede Ingeborg Lunding sammen med *Cornelius Spillemand* og et andet kvindfolk (se under broderens, Hartvig Andreassen Lundings historie), og måske har hun gået sammen med ham indtil 1814, da han siges at være død. Omkring 1812 fik de to en søn sammen. Sidstnævnte år kom hun i følgeskab med sin tredje kæreste. Han hed *Lars Iversen*, men kaldtes for

det meste Lars Sivertsen og var født i *Neder Plovstrup* som uægte søn af en soldat, *Iver Jensen*, der havde tjent ved det slesvigske rytterregiment. Lars Sivertsen havde tjent som halvmåneblæser*) ved 1. jyske regiment, altså samme regiment, som Ingeborgs fader og ældste broder stod ved, fra 10. oktober 1798 til nytårsdag 1814. Efter sin afsked havde han opsøgt hende i Hansted. I grunden var der gammel kærlighed mellem dem. De havde truffet hinanden år 1800, da hun havde været på besøg ved regimentet. Nu slog de sig sammen for resten af livet, når da ikke fængslets mure skilte dem. De to og den toårige unavngivne søn af Cornelius Spillemand blev i efteråret 1815 anholdt i Barrit i Bjerre herred. Ingeborg var trængt ind i en gård og havde været anmassende og grov. Til lige var hun anklaget for at have slået en karl i ansigtet og at have været fuld. Hun forsvarede sig med at have handlet i nødværge, da karlene havde kastet sten efter hende. Kun ved dette forhør ses hun at have vist udfordrende opførsel, ellers tyder forhørene på jævn skikkelighed. Halvmåneblæseren får i retten gennem vidner, der kendte ham, det skudsmål, at han aldrig gjorde fortræd. Han camouflerede sig som kedelflikker og gik med en pose med lodderedskaber i. Da Ingeborg-Lunding den 22. januar 1816 blev indsat i Viborg tugthus til afsoning af fire års fængsel, blev hun skilt fra sin lille søn, hvis videre skæbne ikke kendes. Den 6. oktober s. å. fødtes i tugthuset hendes og Lars Sivertsens datter, der blev døbt *Louise Marie Dortha Larsdatter*. 9. sept. 1818 udleveredes denne

*) Et buet ca. 1½ m langt signalhorn. Den indvendige bue udfyldt med en læderplade af form som en halvmåne. Instrumentet kan ses på Tøjhuset.

pige til fattigkommissionen i Hansted-Lundum kommune. Også hun havde vandreblodet i sig. 1837 oplyses om hende, at hun opholdt sig i Holsten, hvor hun drev om på kræmmermarkeder. De sidste tretten år af Ingeborg Lundings tilværelse blev overvejende til fængselsophold. 3. juledag 1843 endte hun sit forpjuskede liv i Viborg tugthus.

Den ældste søns, Peder Lundings, historie, som her gengives kort efter Hærens Arkiv, svarer, hvad det tragiske angår, helt til den ældste søsters og yngre broders. Tillige viser den, hvilke folk der kunne være blandt de gevorbne soldater, og hvilke straffe de kunne komme ud for der.

Peder Andreassen Lunding er født i foråret 1772 i Sommersted by. I 1790, da han var 18 år gammel, lader han sig med faderens samtykke hverve som tambur ved 1. jyske infanteriregiments 7. kompagni, det samme, som faderen står ved. Regimentet bekostede hans undervisning i kristendom tillige med hans konfirmation. Fjorten dage før Mikkelsdag 1793 deserterer han og en anden tambur og går over Randers til Nørre Sundby, hvor kammeraten forhyres med et engelsk skib, mens Lunding betler sig gennem Jylland, til han bliver arresteret af sognefogeden i *Mejls* og bragt til Varde, hvor regimentet afhenter ham. Ved krigsretsdom af 10. dec. 1793 dømmes han for denne forseelse til »at føres gennem spidsrødderne af 200 mand fire gange i een dag, udtjene sin capitulation påny fra 10. dec. at regne, og føres de ved hans desertation foretagne omkostninger til boggæld.« 27. febr. 1797 er han igen i krigsforhør og anklages for at have solgt sin munderingsskjorte. Han betegnes her af sine foresatte som et uordentligt menneske, hvorfor han heller ikke får sin lønning på een gang, men udbe-

talt dagsvis. Den 28. febr. dømtes han for denne forseelse ligeledes til at føres gennem spidsrødderne af 200 mand fire gange samt til at erstatte skjortens værdi. 6. nov. 1803 blev han permitteret til eksercittiden 1804, men da det kort efter at han var gået på landet opdagedes, at han forinden sin permittering sammen med en anden soldat havde begået flere indbrud og tyverier i Aarhus og omegn, blev en kommando sendt efter ham, dog uden at finde ham. Da han havde fået kundskab om, at tyverierne var opdaget, udeblev han den 15. april 1804 fra eksercittiden. Ved krigsretsdom afsagt 20. maj i Aarhus 1805 fastsættes enstemmigt, at »musketer Peder Lunding bør for sine begåede forbrydelser, desertation og tyveri, kagstryges og arbejde i Københavns fæstning på livstid. Så bør han og betale de ved hans eftersøgning og indbringelse forbundne udgifter.« Han blev ved kgl. resolution af 29. juni 1805 fritaget for at kagstryges, hvor imod han skal arbejde i sin livstid i jern blandt de ærlige slaver i Københavns fæstning, og om han der er eller bliver formuende erstatte de ved hans desertation anledigede omkostninger med 10 rigsdaler«. Den 10. juni 1805 afleveres han af regimentet til slaveriet i København.

PROFESSOREN: HARTVIG ANDREASSEN LUNDING

Var Ingeborg og Peder Lundings liv noget af en tragedie, så var deres yngste broders, *Hartvigs*, det i endnu højere grad, og tager man hans med grund formodede voldsomme død i betragtning, må det kaldes et drama. For at give en mere indgående skildring af et af datidens stedbørn bliver hans liv og færd her nøjere omtalt, og dette gælder både hans soldater- og skøjerliv. Det vil være uundgåe-

ligt, ja nogle steder nødvendigt at fremkomme med enkelte gentagelser af, hvad Dorph og Aakjær har skrevet.

Den 27. maj 1782 hjemmedøbtes i *Vejen* A. N. Lundings yngste søn og fik navnet Hartvig. I sin barndom og tidligste ungdom har han fulgt forældrene og er dermed blevet vant til det frie omstrejferliv. Den 24. oktober 1798 lod han sig som 12-årig tiggerdreng af tambur Ludvigs engagere som piberdreng ved det kgl. holstenske infanteriregiments 1. musketerkompagni i Rendsborg, senere 15. batl., med en tjenestetid på 12 år. I virkeligheden var han 16 år, men de interesserede parter har betragtet dette som en nødvendig usandhed, for at han kunne få stillingen. Som piberdreng fik han almindelig undervisning for at kunne blive konfirmeret. I løbet af det første år deserterede han to gange. Som grund opgav han, at han havde svært ved at lære tysk, men her som så ofte senere var sandheden en anden: han droges af det ubundne liv. De to første gange, han løb, var han i følge med en piber, *Andreas fra Mülhausen*, fra 2. jyske regiment. Begge gange blev de fanget, indbragt i fæstningen, og Lundings fik hver gang 25 slag bag i. Tredie gang deserterede han sammen med et ungt menneske fra det oldenburgske regiment til Gråsten, hvor de skiltes. Fra efteråret 1799 og godt et år frem har han strejffet omkring, solgt synåle, hægter og lignende. Ved folketællingen i *Bække* 1. febr. 1801 befandt han sig hjemme hos forældrene, men hen på foråret var han en månedstid i skomagerlære i Randers, og omkring 1. maj blev han antaget som piber ved livkompagniet ved 3. jyske regiment i Aalborg. Her fik han udleveret to nye skjorter, to par lange benklæder, et par sko og et par strømper samt daglig

Piberdreng fra Holstenske Infanteri Regiment, ca. 1802. Uniformens farver var: Hat, sort med hvidt bånd og ponpon; kjole, højkrødt med sort krave, forstykke, skulderstykke og ærmeopslag. Kanter og besætninger på sorte dele var hvide; benklæder, hvide; lædertøj, hvidt; kappen (ses her oprullet over skulderen) mørkegrå. Tuschtegningen er velvilligst udlånt fra Hærens Arkiv.

6 skilling dansk som tillæg til udrustningen og endelig håndpenge. I Rendsborg havde han lidt efter lidt fået udbetalt 5 rdl. i håndpenge, her nåede han kun at få 18 skl.

Tjenesten ved livkompagniet blev ikke lang. Efter tre til fire ugers forløb blev han ved pinsemarkedstide lokket bort. (Pinsedag var 1801 den 25. maj). Det var gamle kendinge, halvt familie, som han før havde gået sammen med, der lokkede ham væk, nemlig *Cornelius (Nielsen) Spillemand*, som spillede på lire, udgav sig for blikkenslager, men var mest tigger. I Corneliuses følge var to fruentimmer, hvoraf det ene utvivlsomt var *Ingeborg Lundom*. Fra pinsemarkedet begav de fire sig med lirekassen fra Aalborg mod syd. Det var et habilt selskab med mange muligheder, og Hartvig Lunding var ikke den ringeste. Han kunne forstille sig som døvstum, og som sådan blev han sendt forud ind i Hobro for at tigge, medens de andre tre ventede en fjerding vej nord for byen. Undervejs fattede Lunding den plan at gå hjem til forældrene i Bække. Da selskabet nord for Hobro havde ventet længe, anede Cornelius uråd og satte efter flygtningen, som han indhentede en milsvej nord for Randers og trak med tilbage. Godvilligt har han ikke fulgt med. En fjerdingsvej syd for Hobro var Cornelius i færd med at prygle sin fange, da korporal *Rubeck* just kom kørende. Han kendte Lunding og anholdte dem begge, og senere deres fruentimmer og førte dem alle til Ålborg. Den 1. juli kom Lunding i krigsforhør, hvor han opgav at være 13—14 år og indrømmede, at han intet havde haft at klage over ved regimentet. Da han blev spurgt, hvorfor han gik under falsk navn og kaldte sig Hans Andersen, svarede han i modstrid med sin egen beslutning, at

det var for at undgå at komme tilbage til sine forældre. Straffen blev igen 25 stokkeslag på bagen.

Livkompagniet fik heller ikke denne gang nogen fornøjelse af sin piber. Den 27. juli traf piber eller tambur *Christian Nagler* og han aftale om, at de samme dags aften skulle mødes ved Ladegården uden for Vesterport for at desertere sammen. De mødtes som aftalt og gik ad vejen til Nibe, derfra til Viborg og endelig til Århus. Undervejs agerede de skiftevis døvstumme tiggere. Deres hensigt var at nå København, for at blive antaget på flåden, men da de ikke var forsynet med pas, kunne de ikke komme over vandet fra Aarhus til Kalundborg. Nagler havde flere gange undervejs ytret fortrydelse over sin bortgang, og i Århus besluttede han sig til at gå tilbage til sit regiment. Lunding blev i byen i fjorten dage og tjente der lidt penge ved at gå ærinder for et spisehus. Nattekvarter havde han i Hasle, hvor han fortalte, at han hørte hjemme i Bække og levede af at betle. Røbet af sine uniformsdele blev han en dag anholdt på gaden af en politibetjent og indsat i arresten. 7. aug. blev han indsat i hovedvagtens arrest i Ålborg. Også denne gang gik han under navnet Hans Andersen eller Hans Hansen. Under krigsforhøret den 10. aug. kom det frem, at han tidligere havde været piber i Rendsborg, hvorfor han den 22. sept. sendes til sit gamle regiment. I forhøret undskyldte han sig med, at han ikke vidste, at han ikke kunne tjene i to regimenter. Han blev straffet med 14 dages fængsel. At han hidtil var sluppet med så milde straffe, skyldtes, at han ikke var konfirmeret, ikke havde aflagt faneed og ikke havde fået krigsartiklerne og de kgl. forordninger forelæst. I modsat fald ville straffen have været meget hård. Den 6. okt. får han

ved en krigsret sin tjenestetid fornyet for 12 år ved det kgl. holstenske infanteriregiment, og samtidig har han aflagt faneed. En tid efter bliver han konfirmeret i garnisonskirken i Rendsborg.

Et par år holder han nu ud som piber, men sig selv lig flygter han den 9. aug. 1803 for ikke at blive indfanget igen før 1813. Af de 10 år, han er borte, bruger han 8, 9 år til at drage om i Tysland og andre lande i Mellemeuropa. Disse år er sikkert de mest omtumlede i den vilde krabats liv. Beklageligt nok er der ingen eller kun få og meget ufyldstgørende oplysninger at finde. Kilderne eksisterer ikke. Her kan dog fremføres nogle brudstykker, fremkomne ved senere forhør. Disse beretninger, som han afgav nødtvungent, er for at skjule sandheden ofte både vildledende og selvmodsigende, men fortæller dog en del om det, han har været med i. I en række forhør i Flensborg og Rendsborg i vinteren 1813 afgav han følgende forklaringer om sin færd uden for Danmark, her citeret efter forhørsprotokollerne: I sit 13. år var han, fordi han ikke kunne udholde sin stedmoder, flygtet bort fra sin fader, havde tjent her i landet nogle steder, men var derpå draget til Hamborg. Her havde han været i 6 år og havde lært slagterprofessionen hos en slagter på Hoptenmark ved navn Nikolaj og var blevet konfirmeret der. Så var han rejst rundt i Tyskland som slagtersvend og havde derpå været i prøjsisk militærtjeneste i seks år. For to år siden blev han afskediget derfra, da de ikke mere ville have udlændinge. Kort før havde han giftet sig. Hans kone var født i Stapelfeldt ved Hamborg og havde tjent i Berlin. Siden var han draget om i det mecklenborgske og prøjsiske, hvor han havde ernæret sig og sin kone ved småhandel. Kort før sidste

høst er han hjemkommen her til landet. — På spørgsmålet om, hvordan han så dygtigt kunne tale tysk, at man end ikke svagt kunne høre hans danske afstamning, erklærede han, at han havde opholdt sig fjorten år i Tyskland. — Da han sidste gang deserterede, er han først gået til Jylland, hvor han opholdt sig omtrent et år. Derpå er han rejst til Lübeck, derfra gået til Hamborg, hvor han var i slagterlære, men ikke udstod sine læreår. Hos sin læremester lod han sig engagere og tjente så seks år hos prøjserne, var blevet fanget ved Jena og havde derpå løskøbt sig selv, hvorefter han havde rejst som slagtersvend og var så gået tilbage til Jylland. — Lidt senere i samme forhør hedder det: »Det blev foreholdt ham, at han i Flensborg havde sagt, at han også havde tjent de kejserlige. Han hævdede imidlertid, at han ikke havde tjent kejseren, men derimod var blevet fanget ved Jena af franskmændene og havde løskøbt sig selv, var gået tilbage til Lübeck og fra Stockdorff med et der erhvervet pas gået til Jylland, og at han altså havde sagt usandhed i Flensborg.« — I tugthuset i Viborg flere år senere fortæller han til lektor Dorph, at han havde »flere gange, når nøden drev ham dertil, ladet sig hverve som tambur eller almindelig soldat ved forskellige fremmede regimenter, og således havde han bivånet flere feltslag i Italien, ved Jena og ved Breslau, og som en skyldig taksigelse til »Mutter Marie«, fordi han var kommet vel fra disse grumme slag«, som han udtrykte sig, havde han ladet et blodrødt kors indgrave på sin højre arm.

Ser man lidt på disse citater, er det ikke svært at finde store uoverensstemmelser. Der synes dog at være det sande, at han har været soldat og omstrejfer. Hans deltagelse i fremmed krigstjeneste er der

nogen grund til at tro på, og han kan have været med i slaget ved Jena 1806, men hans løskøbelse lyder mindre sandsynlig. Tjenesten hos den østrigske kejser kan være en virkelighed, hans gloser fra romani tyder derpå. At han selv stempler sin første påstand som usandhed, kan bero på, at han stod for en militærdomstol som desertør. Det kunne skade hans sag, hvis han også var desertør i udlandet. Men det står klart, at han har strejft længe og viden om, hvad hans sprogfærdighed er et fuldgyldigt bevis for. Han er blevet en skøjer og vagabond af internationalt format. Om hans eventuelle udenlandske lovovertrædelser vides intet, men han har næppe vandret uskyldig rundt. Fra Tyskland vendte han vistnok hjem i forsommeren 1812. Af et forhør i Haderslev 25. nov. s. år fremgår følgende: I Stockdorff havde han fået et pas, som han var rejst til Aalborg på for at søge arbejde som slagter, men da han intet arbejde fandt, havde han der fået et andet pas og var gået til Løgumkloster på det. Hos sognefogeden der havde han fået passet fornyet for at gå til Rendsborg og besøge sin broder. På denne side af Læk havde han af sin morbroder, Peder Glæser, fået at vide, at broderen havde taget sin afsked, hvorfor han besluttede at gå nordpå til sin stedmoder i Bække. Syd for Haderslev i et værts- hus ved landevejen til Tønder boede der en urmager, hos hvem han havde sovet om natten, og her havde han skaffet sine kone lejlighed til at køre med en pottemand til *Ødis Bramdrup*, hvor hun skulle tage kvarter i det værtshus, der lå foran i byen. Selv ville han gå ad den store vej, da han havde pas. Den følgende nat sov han i Haderslev. Næste dags eftermiddag gik han videre mod nord

og fik logi noget borte fra Kongevejen i et hus, hvor der ikke var nogen mand, men kun en kone og to pigebørn. Kl. 10 næste dag forlod han huset og havde lige passeret Steinburg, da han traf en fremmed mand, der handlede med fjerposer og var klædt i blå jakke, lange, hvide benklæder, sko og rund hat. Den fremmede spurgte ham, hvorfra han kom, og hvor han skulle hen. Lunding fik intet at vide om den fremmede, men kunne dog oplyse, at han var temmelig høj, og at han talte mere dansk end tysk, hvorfor han antog ham for at være jøde. De to fulgtes ad et stykke vej, snakkede og drak lidt brændevin sammen. Lunding fortalte, at han ikke havde ret mange penge. Den fremmede tilbød at hjælpe ham og overlod ham en sæk, som han skulle falbyde i husene og samtidig skulle han spørge efter kammeraten. De var nu nået til *Tyrstrup* og *Kristiansfelt*, og sækken var forgæves falbudt i flere huse. Den fremmede sagde da til Lunding, at han skulle gå tilbage til et hus, de lige i fællesskab havde været inde i. Der skulle han gå ind, og i en stue på højre hånd ville han finde et skab, hvoraf han skulle tage noget. Til dette formål fik han en sæk med, hvori der allerede var nogle sager. Lunding handlede efter aftale, idet han af skabet tog to jakker og en skjorte, som han pakkede ind. Da han hørte nogen komme, gik han ud og undskyldte sig med, at han mente, at han havde en pakke stående der, men at han nok måtte være gået forkert. Forklaringen hjalp intet, Lunding var afsløret som tyv hos degnen Saxild i Tyrstrup. Medens tyveriet foregik, havde den fremmede, som vel i virkeligheden er en opdigtet person, underholdt degnen med snak. Da han så, at det gik galt, »havde han straks gjort sig til støv.«

For tyveriet hos degnen fik Lunding tre ugers vand og brød i *Haderslev*. Retten kunne ikke komme på sporet af hans tidligere forseelser, men var godt nok klar over at have med en gavtyv at gøre, for senere hedder det i en skrivelse til politiet i Flensborg: »Denne vagabond synes overalt såvel ifølge undersøgelsesprotokollen, som også da han tilhører en bekendt vagabondfamilie, at være et farligt menneske for den offentlige sikkerhed.«

Efter udstået straf fik Lunding det rejsepas, som sognefogeden i Løgumkloster havde udstedt til ham og »hans ægteviede frue«, *Ane Mette*, fornyet for otte dage, for at han kunne rejse til Flensborg til den derværende papirmølle for der at få tilladelse til at rejse rundt i landet som papir- og kludesamler. Han og konen nød nu friheden, men alt for længe, de otte dage blev overskredet. Lunding vidste dog råd. Han rettede i passet, således at de otte dage blev til atten, hvad der gav anledning til, at han fik rodet grundigt op i alle sine forhold. Da han hen mod midten af februar 1813 nåede Flensborg og gik ind på politistationen for at få en nat-seddel, fik politiet mistanke om, at passet var forfalsket og anholdt ham og konen. I forhørene 20. og 21. feb. var et af de første spørgsmål, om han havde en søster, der hed Ingeborg Lunding boende i Bække. Han bekræftede dette, men oplyser, at hun kun var hans halvsøster. Om sin kone vidste han så godt som ingenting. De havde været gift et årstid og var blevet kendt med hinanden, da hun tjente hos købmand Hansen i Ålborg, hvor de blev viede af pastor Højer. En vielsesseddel, han havde, var blevet borte. Han vidste ikke konens efternavn, eller hvor hun var fra, men til slut må han bekende, at de slet ikke var gift. Ane Mette var til at begynde med lige så

uvidende. Moderen var død, faderen vandrede rundt som »ziebenmacher«, hun selv havde tjent flere steder. Sin mands meriter kendte hun ikke noget til. Hun mente, han var fængslet i Haderslev på mistanke. Endelig kom sandheden frem. Pigen hed Ane Mette Jørgensen, hendes fader var arbejdsmand Peder Jørgensen i Randers, hvor hun selv var konfirmeret, og af ulyst til arbejde havde hun vandret næsten hele tiden siden. Nu var hun 37 år. Retten ville også have at vide, hvorfor de havde været så længe undervejs. Lunding svarede, at han havde troet, at hans kone var svanger, men han mente dog ikke, det kunne passe, da hun var for gammel dertil. Han måtte indrømme, at han flere gange så godt som havde besvangret hende, men det var ikke blevet til mere end et dødfødt barn. Han hævdede, at en anden i Flensborg også havde haft omgang med hende. Til sidst forklarede han, at grunden til deres langsomme fremrykning var, at hun var syg og svag. Under pres måtte Lunding indrømme, at de havde levet af tiggeri og den handel, hans kone altid havde drevet med knapper og nåle. Pasforfalskningen kunne han umuligt have begået, da han hverken kunne læse eller skrive, men også her kom han til kort og måtte indrømme sig skyldig, skønt meget modstridende, da han nok var klar over, at sagen var alvorlig. Forhøret var typisk for Lunding. Altid var han nødt til at bruge udflugter, digt og løgn, indrømmede aldrig, før han var modbevist. I dette tilfælde stred han hårdt, men tabte stort, thi foruden de nævnte afsløringer var retten blevet klar over, at han var en gammel desertør, og som sådan blev han sendt til sin garnison i Rendsborg. Ane Mette Jørgensen blev, syg som hun var, indsat i tugthuset til røgt og pleje.

I krigsretten i Rendsborg blev han anklaget for desertering, vagabondering og pasforfalskning. Deserteringen kunne dømmes som første gang begået. Vagabondering og pasforfalskning gav efter civilret tugthusstraf, men ved militæret dødsstraf, der var lig med spidsrodsstraf. Den 24. april 1813 faldt følgende dom: »I undersøgelsessagen mod piber Lunding fra det kgl. holstenske infanteriregiment på grund af desertation, vagabonderende liv og pasforfalskning enstemmigt for retten: At piber Hartvig Andreassen Lunding skal straffes med otte gange passering af spidsroden, at hans militærtjeneste skal fornyes på ny, og at han skal betale samtlige omkostninger ifølge de akterne vedlagte regninger. På foranledning af den kgl. allerhøjeste forordning fra 1763 og den 180. krigsartikel.

På rettens vegne.

sign. *Lackendorff, Brockkenhus.*«

Lunding overlevede livsstraffen, den frygtelige spidsrodsstraf, de 1600 stokkeslag, han fik ved at løbe mellem 200 mand otte gange. Rædselen for den umenneskelige straf var dog ikke større, end at han den 2. aug. s. å. rømte for sidste gang. Arv, opdragelse og milieu fik ham til at trodse alle love for at leve et hæmningsløst og ubundet liv. I fire år er han nu på fri fod. Da bliver han i Elmshorn ved Hamborg pågrebet som hæler i en tyverisag. Den 9. maj 1817 dømmes han på Steinburger amtshaus i Itzehoe på grund af salg af stjalne sager »og tidligere graverende forhold« til to års fæstningsarbejde. De to år, han som slave var lænket til skubkarren, tilbragte han i Rendsborg fæstning.

Der findes flere signalementer af Lunding. Sidstnævnte år var det således: »Middel af statur, mørkeblondt hår, skæg og øjenbryn, blågrå øjne, mid-

delstor næse, anløbne tænder, af hvilke tre kindtænder mangler i undermundten, runde kinder, små ører, rund hage, kort hals, bleg ansigtsfarve og ellers velproportionerede lemmer.« Dertil kan føjes, at han var 65 tommer høj. Hans klædedragt var 1813: brun frakke, grå vest af hjemmelavet tøj, blå, lange benklæder, støvler og rund hat.

14. maj 1819 slap Lunding ud af slaveriet med et udleveret »slavepas« og befaling om at gå til Itzehoe, hvor han var dømt. Derfra blev han ført til sit fødesogn *Vejen*. Den stedlige herredsfoged, *Schrum*, gav ham et pas til Ålborg som slagter, og det vandrede han så på, til han 21. juni 1820 fik et pas som kludesamler for Engelsholm papirfabriker i Århus. Fra *Vejen* er han vandret til sin stedmoder i *Bække*, hvor han sandsynligvis har hørt om familiens kending, skøjertøsen *Karoline Kirstine Jensen* fra Odense, som han senere traf i nærheden af *Kristiansfelt*. *Jeppe Aakjær*, der også har skrevet om følgende tyvehistorie, siger, at hun rigtig var en ganing for Lunding, smuk, som hun var, blot med den lille fejl, at hun som *Ingeborg Lunding* ikke kunne arbejde, fordi »hun havde et slag«. At hun var straffet med tugthus et par gange, kunne ikke genere forholdet. Engang blev hun pågrebet i *Bække*, hvorfra hun gik om og handlede med nåle og tråd. Skøjerhuset i *Bække* var tilflugtssted både for familiemedlemmer og deres kendinge, der var en art solidaritet mellem dem alle.

Lunding og *Karoline* vandrede nu sammen. Sent om aftenen den 28. juni 1820 var de nået til *Uldum* by, hvor de lejrede sig bag nogle kålhaver. Tre til fire dage i forvejen havde de truffet *Ingeborg Lunding*s datter, *Kirsten Marie Rasmusdatter*, på vejen mellem *Horsens* og *Århus*, og hun var så fulgt med

dem. I den sene aftentime drog han på kludesamleri med det nyrhvervede pas som skalkeskjul. På blegepladser og på hække samlede han lærred, klude, garn, en rød trøje og et rødt skørt. Tillige hentede han hos en aftægtsmand i nabobyen Børring en kobberkedel, som han ved et tidligere besøg i huset havde udset sig som hængende på et bekvemt sted, og endelig ca. kl. 2 om natten stjal han på Uldum kro et ur og en merskumspibe, som lå på et bord lige inden for et vindue. Otte til ni steder stjal han den nat, og hans metoder viste, at han var en dreven tyveknægt. Kobberkedelen, uret og piben havde han taget ved at trykke vinduessprossen ind, række en arm ind og tage tingene. Det var ikke indbrud, som han vel vidste at vogte sig for. Galt gik det nu alligevel. Kromanden og to prangere, som sov i det pågældende værelse, vågnede, for ud og begyndte en hidsig jagt sammen med andre, der i blandt en karl til hest. De tre blev fanget i en kornmark, de skjulte tyvekoster kom efterhånden for dagen. Lunding og de to kvinder blev ført til Vejle, hvor de dømtes ved Nørvang-Tørrild herreders ret lørdag den 30. dec. s. å. Lunding til fem år og Karoline til eet år i Viborg tugthus for henholdsvis anden gang begået tyveri og første gang begået hæleri. Kirsten Marie fik fire ugers fængsel for betleri og løsgængeri. Der er grund til at omtale sidstnævnte nærmere.

Kirsten Marie Rasmusdatter var som tidligere nævnt født i nærheden af Sommersted ca. 1801 og fjorten dage gammel af moderen bragt til Bække, hvor hun måske har været en tid af sin barndom. Der er dog mere, som tyder på, at hun har fulgt moderen bortset fra dennes ophold i fængselet, resten af tiden har hun selv strejft om og ernæret

sig ved betleri. Hun har ikke gået i skole, er ikke konfirmeret og kan kun læse lidt katekismus. Et par gange har hun været i tjeneste, første gang hos en frue i Haderslev, anden gang hos gdr. Niels Madsen i Hansted, hvor hun blev bortjaget. I forhøret i Vejle opgiver hun endvidere sin alder til fjorten år, senere lægger hun et par år til, og da kirkebogen i Sommersted var brændt, måtte til sidst retsvidnerne under ed bedømme hendes alder, der så blev til ca. 19 år, hvilket både hun selv og Lunding mente var rigtigt. Hun så således ud: liden af vækst, før af lemmer, måske brune øjne, sort hår, lige næse og rød musset. Hendes videre skæbne er ikke undersøgt.

I tugthuset blev Lunding bl. a. skotrokspinder. Naturligvis lod han sig ikke forbedre. Tre gange fik han disciplinære straffe for slagsmål, bedrageriske forhold med pligtarbejde og for sammen med andre at have brudt hul i muren ind til de kvindelige fanger. Lønnen var et passende antal tamp eller rotting. Det epokegørende for Lunding under hans fængselsophold blev, at lektor *Dorph*, Viborg, af fængselsinspektøren fik tilladelse til at besøge ham for at få oplysninger om det hemmelige jyske skøjersprog. Under disse besøg røbede han ikke alene det jyske skøjersprog, men meddelte en mængde ord af det internationale vagabondsprog, det såkaldte rotvælske, og fortalte, at han havde fartet Europa rundt, været med i Napoleonskrigene, været gift på tatermaner med flere kvinder o.s.v. *Jeppe Aakjær* ytrer tvivl om disse oplysningers rigtighed, men *H. P. Hansen*, vor eneste kender af skøjersproget, hævder i »Jyske Skøjere og Rakkere« 1952, at der i den ordbog, som *Dorph* efter 30—40 timers besøg hos Lunding udgav 1824 og i

forøget udgave 1837, i ordlisten foruden de jyske skøjergloser også findes mange gloser af rotvælsk, zigeunersproget romani, tysk og romanske sprog, hvilket beviser, at Lunding har faret viden om vel både som vagabond og soldat.

Dorph tog sin ven *St. St. Blicher* med ind for at høre Lundings sprogfærdighed. På Dorphs opfordring skrev Blicher 1829 novellen »Kjeltringliv«, hvori Lunding på grund af sin sprogkundskab fik navnet Professoren. Også i malerkunsten er han blevet foreviget. I Den Hirschsprungske Samling findes et billede malet af *Hans Schmidt* forestillende Professoren dansende reel med Linka Smælem i Kæltringhuset på *Ørre hede*. Dorph beretter, at Blicher under sit besøg hos Lunding bemærkede, at »han lignede en høg i bur«. Dorph havde foreholdt Lunding, at det var farligt at røbe det hemmelige sprog, det kunne koste ham livet, men Lunding svarede, at det vidste han godt, og at han fra nu af ikke ville have mere med kæltringerne at gøre, ja, at han allerede gennem sin slægt havde været i besiddelse af et hus med alt, hvad han skulle bruge. Han savnede kun en gryde, og den havde han så taget hos en gammel kone med den tanke at bringe den tilbage, når han selv fik råd til at anskaffe sig een, men i mellemtiden var tyveriet blevet opdaget, og så var han kommet i tugthuset! Her er gavtyven tydelig nok faret i Lunding, det var pynt, digt og løgn. Dorph har måske troet på dette, han havde sympati for sin usædvanlige læremester, og hans skildring af ham er sikkert rigtig og rammende, når han skriver: »Hans blik var sikkert og skarpt som rovfuglens og blinkende som kniven i vild mands hånd. Man kunne tydeligt se ved hans første indtrædelse i værelset, hvor han ikke før havde været,

han ligesom i et eneste ligesom uvilkårligt lynsnart spejdende øjekast havde gjort sig bekendt med alt i stuen, så jeg turde vædde på, at man straks kunne binde for hans øjne eller føre ham ud af stuen igen, og han skulle dog kunne kende møblerne og disses plads så nøjagtigt, som han stod fri med åbne øjne midt i værelset, og i sandhed hans forstand, eller om man ville, han hjernes livlighed lignede hans øjnes. Kyndige ville vist også indrømme, at det ville have været mig umuligt gennem et rått menneske i en tid af 30—40 timer at få tilvejebragt, hvad jeg her har kunnet levere (ordlisten), når ikke hans naturlige kløgt og livlige fatteevne var kommet mig så særdeles til hjælp. Ligesom en rovfugl i et bur lettelig tirret til vrede, når man blot endog i den uskyldigste hensigt peger med fingeren hen ad den, således kom ofte min rotvelsker, når jeg under mine udspørgseler kunne komme til at ytre formodning om en blot tilsyneladende modsigelse eller urigtighed af ham i sammenhold med, hvad han før havde anbragt, i en så øjeblikkelig heftig bevægelse ved den ringeste mistanke mod hans sanddruhed, at blodet før ham til hovedet og brændte på hans kinder, og øjnene gnistrede, indtil jeg atter fik ham rolig ved at angive, at fejltagelsen var på min side. Jeg glemmer ikke, med hvilken inderlig glæde og selvtilfreds stolthed han hørte på mig, da jeg den sidste time læste den rotvelske samtale op for ham.« Dette er en skildring, som ikke lader noget tilbage i klarhed om en skæbne med store, men forspildte muligheder.

Den 20. jan. 1826 løslodes Lunding af Viborg tugthus. Trods ivrig eftersøgning er det aldrig lykkedes med sikkerhed at fastslå hans senere skæbne. Der er dog begrundet formodning om, at han

led en voldsom død. Dorph skriver i sin afhandling: »Desværre er det netop i denne tid blevet forsikret, at de snu kjeltringer havde fået opspurgt forræderen af deres sprog, og at de nogle dage efter, at han var kommet ud af tugthuset ihjel sloge ham, den stakkel, på vejen i nærheden af Kolding, før han endnu nåede sit hjem, hvor en kone og en fattig, men rolig arne ventede ham, for at skænke hans aldrende dage den fred, han hidtil ikke havde kendt i livet. Jeg kan ikke dølge en synderlig bevæget og vemodig følelse ved at gentage sagnet om dette drab, thi skjønt jeg vel ikke kan føle samvittighedsnag derover, som om brøden var mig tilregnelig så meget mindre, som jeg aldrig brugte den ringeste overtalelse eller nogen slags lokkemad for at lede ham til at røbe sin hemmelighed, kan jeg dog ikke nægte for mig selv, at jeg jo alligevel, skønt uskyldig, er skyldig i hans død. Jeg kan ikke rive mig fra den tanke, at han under den fortvivlede kamp for sit liv — thi der var flere om ham — og i sin dødsstund har sendt mig sin vrede, måske forbandelse, fordi jeg var årsag i den ulykke, som rammede ham.« Dorphs udsagn har en betydelig vægt, da han mere end nogen anden med kendskab og interesse havde fulgt Lunding. Også fra Lundings barndomsegn, Veerst-Bække kommune, er der tegn, som tyder på, at Dorphs formodning kan være sand.

Hærvejen eller Studevejen, som den gang var ret befærdet, har været den eneste naturlige vej for Lunding at drage til Bække. Friet for fængsels tvang og sjælelige lidelser har denne vilde vandrefalk ilet mod sin barndomsegn ud til den højt elskede, gyldne frihed, men kun få km fra sit mål

synes han ramt af hævnen. Fra dette strøg er der tre forskellige sagn om en myrdet kræmmer.

Ved Hærvejen omtrent midt på den frygtede *Randbøl hede* ligger *Ølgård kro*. Sagnet siger, at en kræmmer her blev beluret og slået ihjel ved Mandhøj, som ligger ca. tre km sydligere, hvor Hærvejen skærer Veerst-Bække sogneskel.

Et andet, også mere end hundredårigt, sagn fortæller, at der ude i de næsten øde egne ved den gamle vej en aften hørtes vilde rædselsskrig fra en kræmmer, der blev myrdet.

Medens det andet sagn kun er løst stedfæstet, er det tredje ligesom det første knyttet til et bestemt sted, nemlig et sted sydøst for *Mosegården* i den dengang ca. 500 tdr. land store *Vester Thorsted mose* i Veerst sogn. Mange gamle folk har fortalt, at de i deres barndom har hørt fortalt, at der på dette sted skulle ligge liget af en myrdet kræmmer. Lygtemænd gik ad bestemte strøg og spredte uhygge blandt folk. Ejeren af Mosegården indbød omkring 1890 nogle venner til en aften at komme og se lygtemanden, som mentes at have forbindelse med den myrdede kræmmer. Og så sent som 1910 sad en anden ejer af gården og hans kone oppe næsten en hel nat for at betragte lygtemanden. Værre var det, at adskillige om natten havde hørt det save, høvle og banke i Mosegårdens lade. Da en stor og stærk mand, som indtil 1910 boede på nævnte gård, en aften kom hjem og hørte disse lyde, hentede han naboen og fik ham til at følge sig ind. Senere blev det så hårdt for ham, at han spændte hestene for sin vogn, bandt køerne bag efter, kørte til *Foldingbro* marked og solgte det hele for aldrig mere at vende tilbage til gården. Både manden og konene på nabogården så en

sommeraften før solnedgang, at en tørvevogn, de havde stående, hvor kræmmeren skulle ligge begravet, stod i lys lue, men da de løb der hen, var der intet at se.

Dette tredie sagn har en mængde udløbere, som det vil føre for vidt at omtale her.

Det er fristende at tro, at disse småsagn gælder Lundings endeligt. De to første knytter sig til en vej, som han kommende nord fra absolut måtte passere for at komme til det nærliggende Bække. Hvad det tredie sagns tilknytning til Thorsted mose angår, da synes dennes store øde at have været et ypperligt skjulested for et lig. At alle tre sagn omtaler en kræmmer, der blev myrdet, giver også en formodning om en virkelighed bag sagnene, der har holdt sig så hårdnakket og været så udbredt på stedet, flere nulevende mener endogså at have set kræmmeren på landevejen i amtsskellet mellem Øster og Vester Thorsted. Naturligvis kan man kun bygge vage sandsynlighedsbeviser på disse sagn som gældende Lunding, men der er endnu et vægtigt argument, som peger i samme retning.

Den 4. juni 1913 kl. ca. 6 om morgenen trak ejeren af Mosegården, *Jens Pedersen*, sine kreaturer ud i nærheden af mosen, hvor *Poul Andersen* kaldet Store Poul gravede tørv. Pludselig råbte denne til ham: »A hår funden en kalv!« Det viste sig snart, at det var liget af en mand. Poul satte hovedet, som han havde skilt fra kroppen, op på brinken, klappede det og sagde: »Nå, nå, gamle ven!« Arbejdet blev standset, og der gik bud til sognefogeden i Veerst, som telefonisk underrettede herredsfoged *Boss* i Kolding. Den følgende dag, grundlovsdag, kl. 4 kom herredsfogeden samt kon-

stitueret distriktslæge *Scheppele* og politibetjent *H. K. Eriksen* til stede til forhør og undersøgelse. Tillige havde en mængde af egnens folk indfundet sig hidkaldt af det sensationelle rygte, at nu var kræmmerens lig endelig fundet. Store Poul, der havde rollen som udgraver, beklagede sig over, at så meget fint dynd gik tabt. Midt i udgravningen gik han hen til brinken og sagde til den noget fornemme herredsfoged: »Ka' do ét knap æ knap op i mi' kraw' å tej' en?« Da liget var gravet op blev det ført til Mosegården, hvor der i laden tømredes en kiste til det, og dermed forsvandt spøgeriet fra laden. Senere sendtes det til Kolding, derfra til Retsmedicinsk Institut og Nationalmuseet. Der er nu intet tilbage af det.

Af undersøgelsen på åstedet og flere påfølgende forhør i Kolding, af erklæringer fra Nationalmuseet og Retsmedicinsk Institut og af stedlige folks beretninger fremgår følgende skildring. Liget fandtes i en lille meters dybde ca. 200 m sydøst for Mosegården i mtr. nr. 3 *e* af Thorsted ca. 50 m fra mtr. nr. 3 *i* og var dækket med overfladejord fra mosen samt græstørv. Det lå noget sammenbøjet og på højre side. På skråt hen over knæene var lagt en birkegren på halvanden meters længde og tyndere end end arm. Svøbt om liget fandtes bestanddele af en vest af oksehud, sammensyet med lædertråd af en mængde småstumper. Det ene ærme var bevaret. Hårbeklædningen vendte indad. Knoglerne var meget møre, det meste af huden velbevaret. Hovedet, som var stærk sammentrykt, havde små øren, temmelig langt, blondt eller rødligt hår og fuldskæg, hvoraf overskægget var kraftigt. Der kunne ikke konstateres vold mod den døde, et svagt sted på hovedskallens ene side

formodedes at stamme fra dyndets tryk. De fleste af tænderne var bevaret, men sorte. Sagkundska-ben kom til det resultat, at liget med nogen sand-synlighed kunne være nedlagt af taterne for et par hundrede år siden. Den dødes alder ansloges til omkring 50 år.

Skal man fremholde grunde foruden de allerede nævnte, som taler for, at liget i mosen kan være Lundings, kan flere med nogen føje nævnes. Lunding formodes myrdet, det samme kan gælde li-get, der tydeligt var skjult på et øde og afsides sted og desuden nedlagt på en grov og ureglen-teret måde. Lunding forsvandt ved vintertid, li-gets oksehudsbeklædning var vinterbeklædning. Hår- og skægvækst samt tænder kan passe sam-men på de to, idet man må regne med, at hår på moselig efterhånden får en rødlig farve. Alderen svarer godt sammen, Lunding var omtrent 44 år, da han forsvandt. Med hensyn til tidspunktet for Lundings forsvinden og ligets nedlæggelse behø-ver der ikke at være uoverensstemmelse, man kan næppe afgøre, om et lig har ligget i mosen 200 eller 100 år.

Aldrig nogensinde kan det fuldt ud bevises, at Lunding er identisk med kræmmeren i Thorsted mose. Men mon det alligevel ikke er ham, den ustabile piber, den snedige skøjer og tyveknægt, den store kvindebedårer, den lynintelligente lærer i det rotvælske sprog, der på dramatisk måde endte sit liv og fik sin mørke grav i Thorsted mose?

I artiklen er der ikke henvist til de utallige små kildeangivelser. Foruden de nævnte forfatteres værker er hovedkilden Hærens Arkiv, som med megen imødekommenhed har ydet et særdeles stort bidrag, hvorfor det her bringes den bedste tak. Landsarkivet i Viborg har ligeledes vist stor velvillighed. Det takkes sammen med forfatteren, lærer Valdemar Andersen, der har hjulpet ved gennemgang af retsprotokoller.
